

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

СОЛЬФЕДЖІО

Програма
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Музичне мистецтво”

Спеціалізація
“Хорове диригування”

Київ 2007

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

СОЛЬФЕДЖІО

Програма
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Музичне мистецтво”

Спеціалізація
“Хорове диригування”

Київ 2007

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

СОЛЬФЕДЖІО

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І–ІІ рівнів акредитації. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 36 с.

Укладачі:	О. М. Дмитрієва, С. В. Кальченко – викладачі-методисти Дрогобицького державного музичного училища ім. В. Барвінського
Рецензенти:	Ю. П. Булка – професор Львівської державної музичної академії ім. М. В. Лисенка, кандидат мистецтвознавства М. Т. Іванішин – старший викладач Львівського музичного училища ім. С. Людкевича
Редактор	Є. Д. Колесник
Відповідальний за випуск	А. І. Ткаченко

Навчальне видання

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографічний
Ум. друк. арк. 2,1. Наклад 100 прим.

ПП “НОВА КНИГА”

21029, м. Вінниця, вул. Квятека, 20;
Тел./факс: (0432) 52-34-82, 52-34-81
E-mail: zbut@novaknyha.com.ua

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2646 від 11.10.2006 р.

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2007

Загальний обсяг	– 459 год.
Всього аудиторних	– 296 год.
З них практичних	– 242 год.
Індивідуальних	– 54 год.
Самостійних	– 163 год.

ПОЯСНОВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма укладена з урахуванням вимог державного стандарту нормативного предмета “Сольфеджіо” і призначена для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв І–ІІ рівнів акредитації.

Предмет “Сольфеджіо” є складовою частиною професійної підготовки студентів зі спеціалізації “Хорове диригування” і передбачає набуття та розвиток практичних навичок, необхідних для діяльності майбутнього фахівця-диригента хору, вчителя музики.

У комплексі з іншими музично-теоретичними дисциплінами предмет “Сольфеджіо” спрямований на вироблення вмінь слухати хор в цілому, окремі групи та голоси, настроювати хор, контролювати чистоту його інтонування, а також окремих партій, виразно співати будь-який голос.

В результаті вивчення предмета студенти повинні мати міцні професійні навички читання творів з аркуша, запису музичного тексту, слухового аналізу музичної мови.

На вивчення предмета “Сольфеджіо” у навчальному плані призначено 163 години для самостійної роботи студентів. Самостійна робота передбачає закріплення та поглиблення отриманих знань; засвоєння нового матеріалу, розвиток творчих здібностей, набуття міцних навичок. Залежно від рівня підготовки студентів, кожен викладач спрямовує їх самостійну роботу, яка може мати наступні завдання: написання диктантів, визначення на слух, читання з аркуша з додаткових посібників, розвиток внутрішнього слуху і музичної пам’яті, опрацювання вправ на вироблення навичок швидкого настроювання за камертоном (обов’язкова вимога у підготовці хорових диригентів).

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Основними практичними формами роботи в курсі є сольфеджування, музичний диктант, слуховий аналіз окремих елементів музичної мови, а також цілісний слуховий аналіз музичного твору, виконання творчих вправ.

Сольфеджування охоплює такі види завдань: вивчення нотного тексту, спів з аркуша, вивчення напам'ять, спів музичних творів з текстом.

Зміст розділу сольфеджування складається із засвоєння одноголосся, двоголосся та багатоголосся.

Зберігаючи сольфеджування як основний прийом роботи, все ж, необхідно звернути увагу на значення вокалізації у розвитку музичної пам'яті і слухової уяви. Вокалізація з підтекстуванням різними голосними і складами виховує вміння сприймати одночасно дві лінії – нотну і словесну, тобто підготовлює спів з текстом, що є важливим для студентів-хормейстерів.

Сольфеджуванню завжди передують настроювання слуху, яке може бути розгорнутим, або коротким. Належну увагу потрібно надавати виробленню навичок настроювання за камертоном.

У сольфеджуванні необхідно вимагати від студентів чистоти інтонування, ритмічної точності, витримування темпу, динамічних позначень, фразування. Усі вправи і слів прикладів повинні виконуватись *a cappella*.

Постійною формою роботи є спів вокальних творів із супроводом. Початковим етапом може бути виконання мелодій з вокальним групуванням, або літературним текстом з акомпанементом викладача. Спів романсів з власним супроводом починається із засвоєння акордової фактури акомпанементу при нескладній мелодиці. У процесі роботи можна змінювати типи завдань: спів романсів, вивчених вдома, спів з аркуша з назвою звуків і з літературним текстом, виконання вивчених творів напам'ять.

Важливим завданням багатоголосного сольфеджування є набуття навичок ансамблевого співу, відчуття строю.

Роботу над двоголоссям доцільно розпочинати на першому курсі у другому семестрі, над триголоссям – на другому курсі. Вивчаючи

дво-, триголосні і багатоголосні приклади, необхідно проспівати кожен голос окремо, потім почергово сольфеджувати кожен голос, виконуючи інший за фортепіано. Спів одного голосу з одночасним програванням інших, а також перехід з однієї партії на іншу у процесі ансамблевого виконання формує навички орієнтування у хоровій тканині, сприяє розвиткові гармонічного слуху.

Для вивчення багатоголосся потрібно використовувати матеріали з музичної літератури: вокальні тріо, квартети, хорові партитури. В умовах ансамблевого співу необхідно виховувати навички відчуття інших партій, виробляти гостроту слуху, спрямовану на злитне звучання голосів.

Особливу увагу на уроках сольфеджію необхідно звертати на розвиток внутрішнього слуху. З цією метою рекомендується співати вправи, чергуючи виконання вголос з виконанням подумки, вивчати приклади напам'ять внутрішнім інтонуванням з наступним відтворенням вголос. Корисно співати вивчені таким чином мелодії з транспозицією. Необхідно домагатися, щоб сольфеджування було інтонаційно та ритмічно точним, усвідомленим, музично-виразним.

Інтонаційні вправи

Інтонаційні вправи є підготовкою до всіх основних форм роботи, в них виявляється зв'язок слухових навичок з теоретичним усвідомленням.

Інтонаційні вправи охоплюють спів гам і ступенів ладу, інтервалів та акордів від звука і в тональності, акордових послідовностей у чотириголосному викладі.

Робота над інтонаційними вправами повинна бути спланована таким чином, щоб, поступово ускладнюючись у ладовому, інтонаційному та метроритмічному відношеннях, вона допомагала студентам засвоїти різні елементи музичної мови.

Інтонаційне засвоєння елементів ладу передбачає наступні вправи:

а) інтонування:

- гам вгору і вниз від будь-якого ступеня тональності, від вказаного звука (без попереднього настроювання) з поступовим

ускладненням його розташування. Наприклад, без попереднього тонального настроювання від звука “сі” проспівати гармонічну гаму мажору чи мінору вниз від VII ступеня;

- гам у дво-, триголосі паралельними терціями, секстами, секстакордами, квартсекстакордами;
- уривків хроматичної гами з опорою на стійкі ступені, відрізняючи величини півтонів (ширших між натуральним ступенем і його альтерованим варіантом, вужчих між альтерованим ступенем і його розв’язанням);
- хроматичних гам паралельними терціями, секстами, секстакордами, чи квартсекстакордами;
- діатонічних різновидностей мажору чи мінору;
- з модуляцією від спільного звука (спільний звук – стійкий або нестійкий ступень майбутньої тональності);

б) спів ступенів ладу:

- стійких у будь-якій послідовності;
- нестійких з наступним розв’язанням у нестійкі;
- окремо взятих нестійких ступенів без розв’язання;
- хроматичних звуків різного виду (допоміжних, прохідних, взятих стрибком);

в) спів інтервалів:

- від звука і в тональності вгору, вниз, без розв’язання, з розв’язанням;
- ланцюжки інтервалів за цифруванням – дуєтом, або з грою другого голосу на фортепіано;
- спів секвенцій (діатонічних і модулюючих);
- відхилень у споріднені та у віддалені тональності;

г) спів акордів:

- у тональності;
- будь-якого акорду у висхідному чи низхідному русі без розв’язання, з розв’язанням;
- акордів у вигляді ламаних арпеджіо;
- акордових послідовностей без неакордових звуків, з неакордовими звуками;

- відхилень у споріднені тональності;
 - різних типів секвенцій;
 - модуляцій у споріднені та у віддалені тональності;
- д) спів від звука різних видів акордів вгору і вниз (наприклад, всі тризвуки, всі септакорди, всі секундакорди і т. п.):
- вгору чи вниз обернення одного акорду;
 - “ланцюжком” – вгору один акорд, вниз від одержаного звука – інший акорд.

Послідовність роботи над інтонаційними вправами залежить від загального напрямку курсу.

Диктант

Музичний диктант є важливою формою роботи на уроках сольфеджіо. Він сприяє розвитку внутрішнього слуху, музичній пам’яті, відчуттю ладу, метроритму, а також є засобом закріплення і практичного засвоєння знань, одержаних в курсах теорії музики, гармонії, аналізу і в класах зі спеціальності.

Використання різних типів диктантів (письмовий з попереднім аналізом, усний, ритмічний, ескізний, самодиктант, диктант з помилками, фактурний, тембровий, фронтальний, зоровий) дає можливість одержати кращих успіхів у розвитку професійного музичного слуху.

Матеріал для диктанту повинен бути різноманітним не тільки в інтонаційному чи метроритмічному відношеннях, але й різним за жанрами і стилями музики. Це сприятиме розширенню світогляду студентів і збагаченню їх музичної пам’яті.

Для диригентів-хормейстерів бажано також написання вокального диктанту зі словами, або вокалізацією на склади (з урахуванням при цьому основ вокального групування).

Під час запису прикладів з музичної літератури необхідно вимагати повної фіксації нотного тексту (темпу, штрихи, фразування, динамічні відтінки).

Слуховий аналіз

Основним завданням слухового аналізу є розвиток аналітичних здібностей, музичної пам'яті, логіки музичного мислення.

Ця форма роботи складається з визначення на слух окремих елементів музичної мови (ступенів ладу, звукорядів ладів, інтервалів акордів), музичних побудов – однотональних і модулюючих періодів, а також цілісного аналізу музичного твору, або його уривка.

Робота над засвоюванням акордових послідовностей на слух не повинна йти паралельно їх вивченню в курсі гармонії, а навпаки, випереджати, бо формування слухового сприйняття вимагає більшої затрати часу, ніж теоретичне усвідомлення, тому важливо вже на першому курсі після короткого теоретичного пояснення опрацьовувати різні способи гармонізації каденцій, основні прохідні та допоміжні звороти, головні тризвуки та їх обернення, D₇.

Окремі акорди і послідовності доцільно грати одночасно у вузькому і широкому розташуваннях, зосереджуючи увагу студентів на слуховому порівнянні.

В роботі над цілісним слуховим аналізом музичних творів важливо досягти органічного поєднання точних слухових уявлень (тональний план, акорди та особливості їх розташувань, мелодика у деяких випадках, повторення і запис нотного тексту) з найсуттєвішими узагальненнями (структура, фонізм, характеристика основних гармонічних зворотів, ладові особливості, вид фактури, визначення жанру і характеру музики).

ЗМІСТ ПРЕДМЕТА

I курс

I семестр

Лад і його елементи, тональність.

Два види мажору і три види мінору. Тональності до чотирьох – п'яти знаків. Стійкі та нестійкі ступені, розв'язання нестійких ступенів у стійкі.

Інтервали.

Всі діатонічні інтервали в тональності з розв'язанням. Інтервали від звука, у тому числі тритони з розв'язанням.

Акорди.

Головні тризвуки та їх обернення з розв'язанням у тоніку. Найпростіші акордові послідовності з головними тризвуками і їх оберненнями. Мажорні і мінорні тризвуки та їх обернення від звука. Зменшений тризвук у мажорі та гармонічному мінорі.

Метр і ритм.

Розміри: 2/4, 3/4, 3/8, 4/4.

Тривалості основного поділу (від цілої ноти до шістнадцятої, пунктирний ритм, прості види синкоп. Ритмічні групи:

I курс

II семестр

Лад і його елементи, тональність.

Три види мажору і три види мінору. Тональності до семи знаків. Лади народної музики (лідійський, міксолідійський, фригійський, дорійський, локрійський). Альтерація нестійких ступенів ладу: в мажорі та мінорі. Хроматичні допоміжні звуки.

Інтервали.

Характерні інтервали в гармонічному мажорі і мінорі у вивчених тональностях з розв'язанням. Тритони від звука.

Акорди.

Обернення зменшеного тризвука в натуральному і гармонічному мажорі та мінорі з розв'язанням і від звука. Збільшений тризвук з розв'язанням у гармонічному мажорі на VI ступені, на III – у гармонічному мінорі, та від звука (основний вид).

D₇ та його обернення з розв'язанням в мажорних і мінорних тональностях і від звука. Гармонічні послідовності з оберненнями D₇, VII₇ з розв'язанням у натуральному мажорі та від звука, зм. VII₇ і його обернення в гармонічному мажорі і мінорі з розв'язанням. II₇ і його обернення з розв'язанням у натуральному мажорі.

Метр і ритм.

Закріплення навичок попередньо вивчених розмірів (2/4, 3/8, 3/4, 4/4), а також ускладнення ритмічних малюнків у цих розмірах:

розмір 6/8:

II курс

III семестр

Лад і його елементи, тональність.

Лади зі збільшеними секундами, інші види ладів.

Уривки хроматичної гами.

Діагонічні і хроматичні секвенції.

Інтервали.

Хроматичні інтервали: зб. 4, зм. 5 в мажорі та мінорі; зб. 2, зм. 7 в мажорі.

Акорди.

$VII_{7зм}$ та його обернення від звука. Енгармонічні варіанти розв'язання зм. VII_7 , II_7 та його обернення від звука.

Гармонічні послідовності з участю вивчених септакордів та їх обернень (D_7 , VII_7 , зм. VII_7 , II_7).

Метр і ритм.

Розміри: 2/4, 3/4, 4/4, 3/8, 6/8 – складніші види ритмічних малюнків.

II курс

IV семестр

Лад і його елементи, тональність.

Хроматична гама в тональностях до 4-х знаків мажору і мінору. Відхилення у тональності I ступеня спорідненості. Діагонічні, хроматичні та транспонуючі секвенції.

Інтервали.

Хроматичні інтервали: зм. 4, зб. 5, зм. 3, зб. 6 в мажорі та мінорі. Тритони в умовах відхилень.

Акорди.

II_7 та його обернення в мінорі й гармонічному мажорі з розв'язанням та в гармонічних акордових послідовностях. Малий зменшений септакорд і його обернення від звука з розв'язанням у значенні VII_7 в натуральному мажорі та II_7 у мінорі і гармонічному мажорі. Усі види септакордів у гармонічному мажорі й мінорі та від звука вгору і вниз і у секвенціях.

Метр і ритм.

Ускладнення ритмічних малюнків у попередньо вивчених розмірах, тріолі будь-якими тривалостями, поєднання декількох видів синкоп.

Розміри 6/4, 9/8.

III курс

V семестр

Лад і його елементи, тональність.

Хроматизми взяті плавно і стрибком. Хроматична гама в тональностях до 7 знаків (в одноголоссі) з назвою звуків та без назви, з вокалізацією голосними. Відхилення і модуляція у тональності I ступеня спорідненості.

Інтервали.

Хроматичні інтервали: дв. зб. 4, дв. зб. 5, дв. зб. 1, дв. зм. 8 в мажорі та мінорі.

Характерні інтервали в умовах відхилень у споріднені тональності.

Акорди.

D_9 , D^6 , D_7^6 .

Фригійські звороти, акорди DD в каденціях.

Великий мажорний септакорд і його обернення з розв'язанням (T_7 ,

S_7 в мажорі, VI_7 , III_7 в мінорі), великий мінорний септакорд (s_7 в гармонічному мажорі, t_7 в гармонічному мінорі).

Модуляція та відхилення у тональності I ступеня спорідненості (у слуховому аналізі).

Усі види септакордів у вузькому і широкому розташуваннях.

Метр і ритм.

Складні види синкоп (зліговані ноти в тріолях, ліги і синкопи у середині дрібних груп тривалостей, паузи у вказаних групах у простих і складних розмірах:

Розміри 6/4, 9/8, 12/8 – складніші види ритмічних малюнків.

III курс

VI семестр

Лад і його елементи, тональність.

Відхилення у споріднені тональності зі стрибковими хроматичними звуками. Хроматична гама у двоголосі.

Складніші варіанти роботи з використанням ладів різних видів структур.

Інтервали.

Характерні інтервали і тритони в умовах відхилень у споріднені тональності із запізніним розв'язанням. Хроматичні інтервали в умовах відхилень.

Акорди.

Великий збільшений септакорд (VI_7 в гармонічному мажорі і III_7 в гармонічному мінорі) і його обернення з розв'язанням.

Акорди DD в середині побудови.

У гармонічному чотириголосному викладі відхилення і модуляція у споріднені тональності, перервані хроматичні звороти.

Тональні, хроматичні та транспонуючі секвенції.

Поступова модуляція у віддалені тональності. Прискорена модуляція через мінорну субдомінанту та мажорну домінанту (у слуховому аналізі).

Метр і ритм.

Закріплення попередньо вивчених метрів і розмірів, використання особливого ритмічного поділу (дуолі, квартолі, квінтолі, секстолі).

Змішані розміри – п'ятидольні та семидольні.

IV курс

VII семестр

Лад і його елементи, тональність.

Повторення усіх видів ладів (складніші варіанти роботи).

Хроматизми усіх видів у мажорних і мінорних тональностях.

Будь-які співвідношення ступенів тональності; будь-які види відхилень у споріднені тональності; відхилення у віддалені тональності через спільний звук у гамоподібному русі.

Інтервали.

Хроматичні інтервали в умовах відхилень у тональності.

Енгармонізм характерних інтервалів і тритонів.

Акорди.

Альтеровані акорди субдомінантової та домінантової груп.

Акорди мажоро-мінору. Обернення усіх видів септакордів від звука вгору і вниз та "ланцюжками".

У гармонічному чотириголосному викладі поступова модуляція у віддалені тональності та модуляція на 2 знаки.

Прискорена модуляція у далекі тональності через мінорну субдомінанту та мажорну домінанту. Модулюючі секвенції.

Модуляція через bVI , N_6 . Енгармонічна модуляція через D_7 у тональність на півтона вниз у слуховому аналізі.

Метр і ритм.

Перемінні розміри.

Особливості метроритму епохи строгого стилю (Орландо Лассо, Джованні Палестріна, Джезуальдо ди Веноза).

IV курс

VIII семестр.

Лад і його елементи, тональність.

Модуляція у віддалені тональності зі стрибковими хроматичними звуками.

Однотерцеві тональності. Плавний рух і стрибки при нечіткому виявленні тонічного центру. Хроматична гама у триголоссі.

Інтервали.

Хроматичні інтервали із запізненим розв'язанням у віддалені тональності.

Акорди.

Основні види неакордових звуків: затримання, діатонічні і хроматичні допоміжні та прохідні неакордові звуки.

Акорди нетерцевої структури (кварт-квінтакод, кластери) – ознайомлення.

Енгармонічна модуляція через D_7 та зменшений септакорд.

Метр і ритм.

Закріплення вивчених метрів і розмірів та ритмічних малюнків.

ФОРМИ РОБОТИ

I курс

I семестр

Інтонаційні вправи:

- мажорні (два види) і мінорні (три види) гама від будь-якого ступеня вгору і вниз рівними тривалостями, а також з використанням вивчених ритмічних малюнків у розмірах $2/4$, $3/4$, $4/4$ (в тональностях до 4–5-ти знаків);

- окремі мелодичні звороти у вигляді діатонічних секвенцій;
- діатонічні стійкі та нестійкі ступені ладу (взяті плавно і стрибком) з розв'язанням і без розв'язання.

Інтервали:

- за групами в тональності (наприклад: всі великі терції, малі секунди, чисті кварта і т. п.);

- всі прості інтервали від звука вгору і донизу;
- всі тризвуки в тональності без розв'язання;
- головні тризвуки та їх обернення з розв'язанням;
- найпростіші гармонічні послідовності з тризвуками головних ступенів та їх обернень;
 - від вказаного звуку вгору і вниз усі види тризвуків, обернення мажорного і мінорного тризвука;
 - діатонічні секвенції з окремих мелодичних зворотів, інтервальні і акордові.

Слуховий аналіз.

Визначення на слух елементів ладу – ступенів, тетракордів, звуко-рядів:

- невеликих інтервальних послідовностей (5–6 інтервалів);
- гармонічних зворотів з обернень головних тризвуків;
- каденційних зворотів, наприклад: $T - S - K_{64} - D_7 - T$;
- окремих інтервалів та акордів (всі види тризвуків, їх обернення, окремі акорди доцільно давати у широкому та вузькому розташуванні для слухового порівняння).

Диктант.

Одноголосний (метроритмічні та інтонаційні труднощі відповідно до змісту курсу).

Сольфеджування.

Одноголосся діатонічного складу (метроритмічні труднощі зазначені у змісті курсу). Спів з аркуша, послідовний спів окремими студентами по фразах з непомітним переходом, чергування співу вголос та подумки.

I курс

II семестр

Інтонаційні вправи:

- мажорні (три види) і мінорні (три види) гама від будь-якого ступеня у вивчених розмірах з використанням різних ритмічних малюнків в тональностях до 7-х знаків;
- звукоряди основних діатонічних ладів (лідійський, міксолідій-

ський, дорійський, фригійський, локрійський, мажорна та мінорна пентатоніка);

- ступені ладу стійкі та нестійкі альтеровані, окремі мелодичні звороти з простими видами хроматизмів;
- діатонічні та модулюючі секвенції на основі одноголосних, інтервальних та акордових мотивів;
- характерні інтервали у мажорі та мінорі з розв'язанням;
- тритони від звука вгору та вниз з наступним розв'язанням у визначеній тональності;
- послідовності інтервалів на основі даної цифрової схеми, наприклад:

$\frac{в.3}{I} \frac{ч.5}{I} \frac{зм.7}{VII} \frac{ч.5}{I} \frac{в.2}{IV} \frac{зб.4}{IV} \frac{м.6}{III} \frac{в.6}{II} \frac{ч.8}{I}$

(завдання можна виконувати у послідовному співі звуків інтервалів знизу вгору, дуєтом, або спів з виконанням другого голосу за фортепіано);

- зменшений тризвук та його обернення у натуральному і гармонічному мажорі і мінорі з розв'язанням;
- зменшений тризвук від звука вгору і вниз;
- збільшений тризвук і його обернення з розв'язанням в гармонічному мажорі та мінорі;
- збільшений тризвук від звука;
- D_7 і його обернення в мажорі та гармонічному мінорі з розв'язанням;
- D_7 і його обернення від звука вгору, вниз ("ланцюжком");
- всі види тризвуків, усі секстакорди, усі квартсекстакорди від звука вгору і вниз;
- діатонічні секвенції інтервальні, акордові (септакорд-тризвук);
- VII_7 і його обернення в натуральному мажорі з розв'язанням та від звука;
- $zm. VII_7$ і його обернення в гармонічному мажорі і гармонічному мінорі з розв'язанням, $zm. VII_7$ (основний вид) від звука;
- II_7 і його обернення в натуральному мажорі з розв'язанням, через обернення D_7 ;
- гармонічні послідовності з використанням вивчених акордів.

Слуховий аналіз.

Визначення на слух елементів ладу:

- стійкі та нестійкі ступені у будь-якій послідовності, альтеровані нестійкі ступені в мажорі і мінорі;
- звукоряди основних діатонічних ладів (лідійський, міксолідійський, дорійський, фригійський, локрійський, мажорна та мінорна пентатоніка);
- окремі інтервали від звука (прості, складені) і ланцюжки інтервалів (всі вгору, всі вниз, чергуючи один вгору, другий вниз);
- характерні інтервали;
- всі види тризвуків та їх обернення, D_7 і його обернення у вузькому і широкому розташуванні та у гармонічних послідовностях, розв'язання D , D_7 у тризвук VI ступеня;
- каденційні звороти: $K_{64} - D - T$, $K_{64} - D_7 - T$, $K_{64} - D - T$,
- $K_{64} - D_7^6 - T$, $K_{64} - D_9 - T$, $D - T_{64} D$;
- Прохідні та допоміжні звороти: $T - D_{64} - T_{64}$, $T_6 - D_{64} - T$, $T - D_{43} - T_{64}$, $T - S_{64} - T$;
- усі види септакордів (основний вид) у тісному розташуванні (робота над відчуттям фонізму акордів).

Сольфеджування.

Одноголосся: діатоніка, найпростіші види хроматизмів, спів з аркуша з транспозицією на секунду з попереднім аналізом, спів напам'ять з транспозицією.

Двоголосся: діатоніка, проста гармонічна основа, консонанси на сильному часі, дисонанси прохідні, допоміжні, співвідношення голосів – пряме, протилежне, скісне. Виконання двоголосних вправ дуєтом та індивідуально з виконанням другого голосу за фортепіано з диригуванням вільною рукою.

Диктант.

Одноголосний з поступовим введенням усіх перелічених інтонаційних і метроритмічних труднощів.

Двоголосний (для відповідно підготовлених груп) – діатоніка, найпростіше двоголосся у паралельному та скісному русі, інтервальні послідовності.

Творчі завдання (I, II семестри).

а) імпровізація коротких мелодичних побудов (в обсязі фрази або речення) на вказані метроритм, лад, інтервали, акорди;

б) створення другого речення до даного першого на основі зазначеного ритму.

II курс

III семестр

Інтенаційні вправи.

- Мажорні та мінорні гами – спів у вивчених розмірах з використанням вивчених ритмічних малюнків;
 - спів гам вгору і вниз починаючи їх від одного і того ж звука. Наприклад: від звука “до” – гама фа мінор, Соль мажор, ля мінор, до мінор і т. п. з доведенням до тоніки;
 - мажорні і мінорні гами у двоголосі паралельними терціями, секстами, спів гам канонем двоголосно, триголосно (наприклад: перший голос починає спів від I ступеня, другий вступає з I ступеня тоді, коли перший голос співає III ступень і т. п.);
 - окремо взяті нестійкі ступені з розв’язанням;
 - хроматичні прохідні звуки між двома діатонічними ступенями;
 - мажорні та мінорні гами з окремими хроматизмами у звукоряді;
 - хроматична гама фрагментами (від одного стійкого ступеня до наступного);
 - звукоряди ладів зі збільшеними секундами, складені інтервали (спів з грою одного голосу на фортепіано);
 - хроматичні інтервали: зб. 4, зм. 5, зб. 2, зм. 7 в мажорі та мінорі з розв’язанням;
 - послідовності інтервалів з використанням хроматичних, одноголосно, двоголосно;
 - зм. VII₇ і його обернення від звука вгору і вниз, енгармонічні варіанти розв’язання;
 - II₇ і його обернення від звука з розв’язанням в Т та через обернення D₇;
 - гармонічні послідовності з оберненнями D₇, II₇, VII₇ в мажорі і мінорі.

Слуховий аналіз.

- Визначення на слух складених інтервалів, хроматичних інтервалів, інтервальних послідовностей;
- звукорядів різних видів ладів, різних видів тетракордів;
- окремих акордів у вузькому і широкому розташуваннях із визначенням мелодичного положення;

- енгармонічні варіанти розв’язання зм. VII₇ (у вузькому розташуванні);
- невеликих акордових послідовностей (3–4 акорди, прохідні звороти, каденції) з наступним повторенням їх за фортепіано;
- визначення кількості голосів у послідовності з наступним співом одного з них;
- прохідні звороти з оберненнями II₇ та VII₇, II₆ в каденції (вузьке розташування – ознайомлення, перервана каденція – ознайомлення).

Сольфеджування.

Одноголосся. Сольфеджування одноголосних вправ у всіх мажорних і мінорних тональностях, з хроматичними допоміжними звуками і мелодичним рухом по хроматичній гамі. Спів нескладних прикладів з транспозицією на секунду, терцію. Спів нескладних мелодій в ладах народної музики (лідійський, міксолідійський, дорійський, фригійський, локрійський, мажорна та мінорна пентатоніка).

Двоголосся. Гармонічного складу, діатоніка, прохідні та допоміжні хроматизми. Спів дуєтом та з виконанням одного голосу за фортепіано з диригуванням вільною рукою. Найпростіші приклади поліфонічного складу.

Триголосся, найпростіші підготовчі вправи.

Диктант.

Одноголосний з хроматизмами прохідними, допоміжними (метро-ритмічні труднощі зазначені у змісті курсу);

Двоголосся-діатоніка (найпростіші види хроматизмів), три типи співвідношення голосів, чітка гармонічна основа (диктанти інтервального типу із записом на одному нотоносці).

II курс

IV семестр

Інтенаційні вправи.

- Спів гам мажорних і мінорних вгору або вниз від будь-якого ступеня без попереднього тонального настроювання (наприклад звук “сі” є VII ступенем – заспівати гаму гармонічного мажору вниз);

- спів гам триголосно секстакордами, квартсекстакордами, канонно;
- хроматична гама в мажорі і мінорі до 4-х знаків;
- тритони в умовах відхилень;
- діатонічні секвенції, модулюючі секвенції у вигляді ланцюжка послідовних відхилень у споріднені тональності (I ст.);
- хроматичні інтервали: зм. 4, зб. 5 (між II[#] – V ст., V – II[#] ст. в мажорі, I – IV^b, IV^b – I в мінорі);
- зм. 3, зб. 6 в мажорі (між VII – II^b, II[#] – IV, IV[#] – VI^b ступенями), в мінорі (між VII[#] – II^b, II – IV^b, IV[#] – VI ступенями);
- інтервальні послідовності з використанням вивчених хроматичних (спів двоголосно-гармонічний виклад та у мелодичному викладі);
- II₇ та його обернення в мінорі і гармонічному мажорі та в гармонічних послідовностях;
- малий зменшений септакорд і його обернення від звука з розв'язанням у значенні VII₇, у натуральному мажорі, II₇ в мінорі та гармонічному мажорі;
- всі види септакордів у гармонічному мажорі й мінорі та від звука вгору, вниз з чергуванням висхідного і низхідного напрямку (наприклад – вгору малий мажорний септакорд, вниз – від одержаного звука малий мінорний, вгору від одержаного звука малий зменшений і т. п.);
- спів різних видів септакордів у вигляді ламаних арпеджіо у різних мелодичних положеннях та за вказаним тоном, спів у чотириголосному викладі;
- діатонічні та хроматичні секвенції з використанням септакордів різних видів;
- гармонічні послідовності з участю вивчених акордів.

Слуховий аналіз.

- Визначення на слух звукорядів вивчених ладів, нескладних мелодій в основних ладах з наступним аналізом, можливим записом та відтворенням за фортепіано;
- інтервальних послідовностей з використанням хроматичних та складених інтервалів;

- усіх вивчених акордів та їх обернень окремо у вузькому і широкому розташуваннях із зазначенням мелодичного положення;
- прохідних зворотів з оберненнями II₇, VII₇, D₇, розв'язання D₇ в VI^b, II₂ як допоміжний, VII₄₃ як допоміжний;
- акордових послідовностей (4–6 акордів) у гармонічному чотириголосному викладі (паралельно курсу гармонії) з наступним аналізом та відтворенням за фортепіано;
- акорди DD в каденції (ознайомлення);
- гармонізація натурального мінору, нескладні види відхилень у тональності I ступеня споріднення через побічні доміанти (ознайомлення).

Сольфеджування.

Одноголосся. Вправи у будь-яких мажорних та мінорних тональностях, з рухом по хроматичній гамі, з відхиленням у тональності I ступеня спорідненості (метроритмічні труднощі зазначені у змісті курсу).

Читання з аркуша нескладних мелодій з літературним текстом і супроводом викладача. Спів із супроводом нескладних романсів і обробок народних пісень, вивчених самостійно. Сольфеджування нескладних одноголосних прикладів у ключах “до”. Сольфеджування мелодій у різних ладах народної музики.

Двоголосся. Приклади гармонічного і поліфонічного складу, з відхиленням у тональності I ступеня спорідненості. Спів дуєтом або грою одного голосу за фортепіано, з диригуванням вільною рукою. Транспозиція двоголосних вправ на секунди. Триголосся, діатоніка. Спів ансамблем та індивідуально з виконанням двох голосів за фортепіано.

Диктант.

Ускладнення одноголосся в інтонаційному та метроритмічному відношенні, відхилення у тональності I ступеня спорідненості.

Двоголосний з прохідними та допоміжними хроматизмами, ритмічне ускладнення голосів.

Чотириголосся – найпростіші акордові послідовності із записом у вигляді цифрування із зазначенням розташування і мелодичного положення та з наступним нотним записом.

Творчі завдання (III, IV семестри).

- а) підбір другого голосу до народних пісень;

- б) засвоєння різних типів фактури у вивчених розмірах;
- в) підбір акомпанементу до даних мелодій.

III курс

V семестр

Інтонаційні вправи.

- Мелодичні звороти зі стрибковими хроматизмами у мажорних та мінорних тональностях;
- мелодичні звороти зі стрибковими хроматичними звуками у хроматичних секвенціях;
- спів хроматичних гам одноголосно у будь-яких тональностях мажору і мінору з назвою звуків;
- хроматичні інтервали дв. зб. 4, дв. зм. 5 в мажорі між $^bVI - II^{\#}$, $II^{\#} - VI^b$, в мінорі між $IV^b - VII^{\#}$, $VII^{\#} - ^bIV$ ступенями дв.зб.1, дв.зм.8 в мажорі між $II^{\#} - II^{\#}$, $II^{\#} - II^b$, в мінорі між $IV^b - IV^{\#}$, $IV^{\#} - IV^b$ ступенями;
- характерні інтервали в умовах відхилень у споріднені тональності;
- D_9 , D^6 , D_7^6 , D_2^6 фригійські звороти, акорди DD в каденціях;
- великий мінорний септакорд (T_7 , S_7 в мажорі, III_7 , VI_7 в мінорі) та його обернення з розв'язанням;
- великий мажорний септакорд (s_7 в гармонічному мажорі, t_7 в гармонічному мінорі) та його обернення з розв'язанням;
- обернення великого мажорного та великого мінорного септакордів від звука вгору і вниз;
- у гармонічному чотириголосі послідовності з фригійськими зворотами, D_9 , D_7^6 та DD в каденції;
- діатонічні та модулюючі секвенції з вивченими акордами.

Слуховий аналіз.

- Хроматичні інтервали, інтервальні послідовності з відхиленням;
- звукоряди всіх вивчених ладів;
- нескладні мелодії в різних ладах з наступним аналізом;
- гармонічні послідовності з фригійськими зворотами D_9 , D_7^6 , D_{65}^6 , D_2^6 та іншими акордами вивченими в курсі гармонії;

- великий мажорний і великий мінорний септакорд та їх обернення (у вузькому розташуванні);
- різні види каденційних зворотів (у тому числі з акордами DD);
- акордові послідовності з відхиленням через побічні доміанти у тональності I ступеня спорідненості (ознайомлення);
- гармонічні послідовності з акордами DD у середині побудови (ознайомлення);
- нескладні гармонічні послідовності з модуляцією у тональності I ступеня спорідненості (ознайомлення);
- акордові послідовності у гармонічному чотириголосному викладі (паралельно курсу гармонії; 4–6 акордів) з наступним аналізом та відтворенням за фортепіано (після двох, трьох програвань викладачем).

Сольфеджування.

Одноголосся – вправи з хроматизмами, що взяті плавно і стрибком, з відхиленням і модуляцією зі складними видами ритмічних малюнків:

- транспонування мелодій (в межах терцій);
- романси і обробки народних пісень із супроводом (вивчених самотійно);
- читання з аркуша нескладних романсів і пісень з текстом і супроводом;
- одноголосні вправи в ключах “до”.

Двоголосся – вправи гармонічного складу з відхиленням у тональності I ступеня спорідненості, з розвинутими голосами:

- двоголосся поліфонічного типу (можливе використання канонів, нескладних інвенцій та двоголосних фуг);
- транспозиція нескладних двоголосних вправ на секунду.

Триголосся: діатоніка, діатонічні допоміжні і прохідні звуки, найпростіші види хроматизму. Сольфеджувати триголосні приклади ансамблем та індивідуально з виконанням двох голосів за фортепіано.

Гармонічне сольфеджіо (чотириголосся): сольфеджувати чотириголосні приклади інструктивного типу (акордові засоби вивчені в курсі гармонії).

Диктант.

Одноголосся: записувати диктанти зі стрибковими хроматизмами вищого рівня труднощів, ніж на другому курсі.

Двоголосся: з відхиленням у тональності I ступеня спорідненості.

Триголосся найпростіше, з чітким рухом голосів відносно один одного, нескладною мелодикою триголосся народної пісні.

Чотириголосся: нескладні чотириголосні періоди із записом після аналізу і запам'ятовуванням (акордові засоби вивчені у курсі гармонії).

III курс

VI семестр

Інтонаційні вправи.

- Мелодичні звороти з різними видами хроматизмів;
- хроматична гама у двоголоссі паралельними терціями, секстами;
- спів окремих послівок і гармонічних зворотів, найбільш характерних для певного ладу (лідійського, дорійського, фригійського, міксолідійського);
- вправи на засвоєння ладової трансформації теми (наприклад: дана тема у гармонічному мінорі пропонується виконати у фригійському ладі, дорійському, гуцульському і т. ін.);
- спів звукорядів з поєднанням тетраходів різних видів ладів (наприклад: нижній тетраход – лідійського ладу, верхній – міксолідійського, нижній – фригійського, верхній – дорійського та ін.);
- характерні інтервали в умовах відхилень із запізнітим розв'язанням;
- хроматичні інтервали в умовах відхилень;
- у гармонічному чотириголоссі акордові послідовності з DD у каденції та середині побудови;
- великий збільшений септакорд і його обернення з розв'язанням (як VI₇ у гармонічному мажорі, III₇ у гармонічному мінорі);
- відхилення і модуляція в тональності I ступеня спорідненості в гармонічному чотириголоссі за цифруванням;
- тональні, хроматичні та модулюючі секвенції;

Слуховий аналіз.

- Будь-які інтервали у будь-яких комбінаціях;
- звукоряди всіх ладів;
- мелодії в різних ладах з наступним аналізом і відтворенням за фортепіано або голосом;
- гармонічні послідовності з усіма акордовими засобами, вивченими в курсі гармонії (прохідні звороти з подвійною домінантою, розв'язання DDVII₂ в VII₆, подвійна домінанта в допоміжних зворотах);
- обернення всіх видів септакордів;
- модуляція у тональності I ступеня спорідненості;
- акордові послідовності в гармонічному чотириголосному викладі (6–8 акордів) з наступним аналізом і відтворенням за фортепіано після двох, трьох програвань викладачем;
- енгармонічні варіанти розв'язання зменшеного септакорду;
- енгармонічна модуляція через D₇, D₂ в тональність на півтона вниз (ознайомлення);
- II₆^{bl}, II₇^{bl} в каденціях (ознайомлення);
- поступова модуляція у далекі тональності (ознайомлення).

Цілісний слуховий аналіз уривка музичного твору в обсязі періоду (бажано використовувати приклади з хорової літератури). Характер твору, жанрові особливості, характеристика засобів виразовості, гармонічна мова, гармонічна схема, визначення розміру, темпу, ладові особливості. Характеристика фактури: кількість голосів, їх характеристика, співвідношення голосів по вертикалі та горизонталі. Наприклад, гармонічна чотириголосна, поліфонічна триголосна, фігураційна триголосна та ін. Голосоведіння – паралельне, пряме, протилежне, скісне. Характеристика мелодії.

Сольфеджування.

Одноголосся: подальше ускладнення одноголосся, ускладнення ладової основи – перемінність, оволодіння народно-пісенною мелодикою. Мелодії в ключах “До” (складніші вправи). Транспозиція мелодій з нескладними видами хроматизмів у межах кварти.

Романси у власному супроводі: продовження роботи над читанням з аркуша пісень і романсів з текстом і супроводом.

Двоголосся: відхилення і модуляція у споріднені тональності з використанням запізнених розв'язань нестійких звуків. Непрямий звук, рух голосів зі стрибковими хроматичними звуками, приховане двоголосся у рухливому голосі. Нескладні вправи в ключах "До" (без зміни ключів).

Сольфеджувати дуєтом із виконанням одного з голосів за фортепіано, з диригуванням вільною рукою. Транспозиція двоголосся з простими видами хроматизмів (на секунду). Триголосся: хроматичні-допоміжні та хроматичні прохідні звуки, відхилення у споріднені тональності. Триголосся гармонічного і поліфонічного складу. Сольфеджувати триголосні приклади ансамблем та індивідуально з грою двох голосів за фортепіано. Доцільно використовувати хорові твори українських композиторів, обробки народних пісень, нескладні вокальні тріо.

Чотириголосся: чотириголосні хорові партитури різних композиторів (українських, російських, зарубіжних), хорові твори української народної і духовної музики.

Інструктивні чотириголосні приклади з акордами подвійної домінанти з відхиленням та модуляцією у споріднені тональності. Грати партитуру, одночасно проспівуючи одну з хорових партій. Співати партитуру по вертикалі, (один акорд вниз, а другий вгору), визначити та змінити фактуру, розкладаючи акорди на звуках, спів ансамблем з диригуванням одного із студентів.

Диктант.

Одногоголосся – підвищені інтонаційні і метроритмічні складності, відхилення і модуляція у споріднені тональності.

Двоголосся: непрямий рух голосів зі стрибковими хроматичними звуками, відхилення і модуляції в тональності I ступеня спорідненості.

Триголосся гармонічного складу з простими видами хроматизмів.

Чотириголосся – рівень труднощів відповідає матеріалу, що вивчається в курсі гармонії.

Творчі завдання (V, VI сем.)

Створення мелодії до даної гармонічної схеми (імпровізація вокального розспіву):

- імпровізація двоголосних фраз із зазначеним рухом голосів (спів дуєтом, чи гра зі співом); докомпонування 2-го речення, яке має бути витримане в стилі першого.

IV курс

VII семестр

Інтонаційні вправи.

- Спів вправ з хроматизмами усіх видів у мажорних і мінорних тональностях, будь-які співвідношення ступенів тональності;
- спів повних звукорядів ладів двоголосно (одночасне поєднання різних ладів, наприклад, перший голос починає спів натурального мінору з I ступеня, другий голос співає дорійський лад з I ступеня і вступає тоді, коли перший співає III ступінь);
- повторення всіх видів інтервалів;
- відхилення і модуляція у споріднені тональності через хроматичні інтервали;
- енгармонізм характерних інтервалів;
- обернення всіх видів септакордів від звука (наприклад, всі квінтсекстакорди, всі терцквартакорди, секундакорди) вгору, вниз, хвилеподібно, за даним тоном, одноголосно, чотириголосно;
- однотональні побудови з акордами альтерованої домінанти, альтерованим тризвуком і секстакордом II ступеня (II^{pl}), та тризвуком VI низького ступеня;
- акордові послідовності з модуляцією на два знаки;
- модуляція у віддалені тональності через тональність гармонічної субдомінанти чи мажорної домінанти;
- енгармонічні варіанти розв'язання D₇, D₂;
- енгармонічна модуляція через енгармонізм D₇ та зм. VII₇.

Слуховий аналіз.

- визначення на слух обернень будь-яких септакордів;
- окремі акорди, а також звороти з декількох акордів з мелодичною фігурацією;
- акордові послідовності з альтерованою D і S;
- засоби мажоро-мінору, міноро-мажору;
- модуляція на 2 знаки;
- модуляція у віддалені тональності через проміжні ланки;
- енгармонічна модуляція через D₇ та D₂ зм. VII₇.

Сольфеджування.

Одноголосся: мелодії з вільним використанням хроматизмів і різними видами відхилень, модуляцій і тональних співставлень:

- мелодії з використанням різних мелізмів;
- мелодії в ладах народної музики у змішаних і перемінних розмірах;
- продовження роботи над читанням з аркуша мелодії з текстом.

Двоголосся: гармонічний і поліфонічний склад, приклади з музичної літератури та народно-пісенної творчості, двоголосні інвенції Й. С. Баха, дуети з творів класичної та сучасної музики зарубіжних та українських авторів; двоголосні вправи в ключах “До” з нескладними хроматизмами.

Триголосся гармонічного і поліфонічного типу, складні види хроматизмів, модуляція у споріднені тональності.

Гармонічне сольфеджіо (чотириголосся). Спів хорових партитур акордово-гармонічного і нескладного поліфонічного викладу. Хорові твори М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, П. Чайковського.

Чотириголосні вправи з неакордовими звуками з усіма вивченими акордовими засобами.

Диктант.

Одноголосний диктант з музичної літератури із записом агогіки динаміки, артикуляції.

Двоголосся: ритмічне ускладнення голосів, складні види хроматизмів, поліфонічний диктант.

Триголосся: гармонічного складу з більш розвинутими голосами.

Гармонічне чотириголосся з акордами подвійної домінанти, з відхиленням у тональності I ступеня спорідненості.

IV курс

VIII семестр

Інтонаційні вправи з будь-якими співвідношеннями ступенів з хроматизмами усіх видів:

- відхилення у віддалені тональності через спільний звук у гамоподібному русі;

- хроматична гама вокалізацією голосними у рухливому темпі (наприклад на “і” та “ю”), хроматична гама у триголоссі;
- повторення усіх видів інтервалів та акордів;
- акорди кварто-квінтової структури;
- акорди секундової структури (доцільним є багатоголосний спів, бо одноголосний поступеневий не дає уявлення про акорд) з трьох, чотирьох і п’яти звуків;
- акорди з побічними тонами (до основної структури додається неакордовий звук), в хоровій літературі найтипівішим побічним тоном є секунда, що додається зверху до основного тону або знизу;
- акорди з подвійними тонами – співзвуччя на I ступені з одночасним використанням терції великої і малої, (наприклад “ре-ля-ре-фа[#]-ля-фа”).

Слуховий аналіз.

Ускладнення гармонічної мови у вивчених попередньо формах роботи. Вдосконалення вже засвоєних навичок; визначення на слух усіх вивчених елементів музичної мови, цілісний аналіз музичного твору, або його фрагментів.

Сольфеджування.

Одноголосся: відхилення і модуляція у віддалені тональності, мелодика сучасних композиторів:

- інтонаційно-ладове та тонально-гармонічне варіювання послівок при їх повторенні (рух по звуках тонічного тризвуку зі співставленням терцій, зміна ладового нахилу при повторенні послівок), мелодичний рух з опорою на мажоро-мінорну основу.
- хроматизація окремих ступенів ладу, при якій всі 12 ступенів одержують самостійне значення;
- мелодії з характерними висхідними та низхідними квартовими та квінтовими ходами, елементи 12-ступеневого ладу;
- мелодичний рух тонально-ладової опори;
- елементи півтонового та цілотонового ладів.

Двоголосся: гармонічного і розвинутого поліфонічного складу, будь-які види хроматизмів, мажоро-мінор, еліптичні звороти:

- ладова перемінність, народно-ладовий колорит, барвисті діатонічні послідовності чистих квінт у сполученні з чистими квартатами та іншими інтервалами;

- контрастні зміни тонально гармонічної основи двоголосного руху;
- поліфонічне двоголосся з опорою на дисонуючу гармонію;
- політональне з'єднання двох мелодій.

Прикладами для сольфеджування можуть бути вокальні дуети різних композиторів, а також інструментальні твори.

Триголосся: гармонічного і поліфонічного складу. Для співу доцільно використовувати вокальні ансамблі різних композиторів, інвенції та фуги Й. С. Баха, триголосні хорові партитури. Усі види неакордових звуків, нескладні еліптичні звороти, ладова перемінність, використання квартових гармоній – кварт-септакордів.

Гармонічне сольфеджіо.

Відхилення і модуляція в далекі тональності, альтеровані акорди, акорди мажоро-мінору, різні види неакордових звуків. Спів чотириголосних хорових партитур акордово-гармонічного складу, фрагменти з творів сучасних композиторів.

Диктант.

Одноголосся: складні види хроматизму та альтерації, відхилення і модуляції у віддалені тональності, у вивчених розмірах.

Двоголосся: відхилення у віддалені тональності у плавному русі, поліфонічний диктант.

Триголосся: ускладнення ритміки, гармонії, інтонаційного змісту голосів у гармонічному складі з відхиленням у споріднені тональності, поліфонічне триголосся імітаційного складу.

Гармонічне чотириголосся в обсязі періоду з відхиленням і модуляцією у тональності I ступеня спорідненості.

Творчі завдання: (VII–VIII сем.)

На основі даної гармонічної схеми створення розвинутої вокальної партії (з використанням неакордових звуків, з відхиленням у споріднені тональності зі складним ритмічним рисунком).

Підбір другого і третього голосу до даної мелодії.

Продовження роботи над підбором акомпанементу.

КОНТРОЛЬ ТА ОБЛІК УСПІШНОСТІ

З метою визначення повноти і міцності знань студентів, одержаних в курсі сольфеджіо, проводяться контрольні уроки, диференційовані заліки та іспити. Термін проведення диференційованих заліків та іспитів визначається навчальним планом: III, V семестри – заліки, наприкінці восьмого семестру – іспит.

На іспиті передбачається відповідь в усній та письмовій формі. Письмова екзаменаційна робота проводиться у навчальний час (переважно на останньому занятті).

По закінченню кожного семестру викладачем виставляються підсумкові оцінки на основі поточного обліку знань, незалежно від того, виноситься предмет на іспит в даному семестрі чи ні.

Залік проводиться на основі поточного та рубіжного контролю (рубіжний контроль включає письмові роботи та усне опитування).

ІСПИТОВІ ВИМОГИ

В кінці VIII семестру студент повинен:

1. Інтонувати і визначати на слух будь-які інтервали, будь-які акорди, звукоряди ладів, хроматичну гаму.

2. Акордові послідовності з відхиленням та модуляцією у тональності I ступеня спорідненості; акордову послідовність у тональності з різницею від 2-х до 5-ти знаків з використанням альтерованих акордів (різні варіанти).

3. Сольфеджувати одноголосні приклади, що містять вивчені інтонаційні та метроритмічні труднощі, двоголосні та триголосні приклади, чотириголосну хорову партитуру кuartетом.

Записати диктанти: двоголосний, триголосний.

Орієнтовні зразки:

Б. Алексеев, Д. Блюм. Систематический курс музыкального диктанта. №№ 595, 599.

П. Калашиник, Л. Булгаков. Музыкальные диктанты. Мелодии для гармонизации. №№ 66, 67, 72.

ОРІЄНТОВНІ ЗРАЗКИ ІСПИТОВИХ БІЛЕТІВ

I. Інтенаційні вправи.

Проспівати:

- а) хроматичну гаму вокалізацією голосного, хроматичні інтервали, звукоряд будь-якого ладу;
- б) модуляцію D-h та D-Es;
- в) від даного звука великий мажорний септакорд з оберненнями, або усі види терцквартакордів (або інші обернення – спів “ланцюжком”).

II. Сольфеджування.

Просольфеджувати орієнтовні приклади:

а) одноголосний приклад: С. Павлюченко. Етюди для співу (посібник сольфеджіо) №№ 19–25. – К.: Музична Україна, 1974; А. Островський, С. Соловьев, В. Шокин. Сольфеджіо. Вып. 2. – М.: Советский композитор, 1974, №№ 392–396.

б) двоголосний приклад: И. Способин. Сольфеджіо. Двухголосие и трехголосие. – М., 1977, №№ 90–103;

в) триголосся (з тих, що вивчались протягом року): триголосна інвенція Й. С. Баха.

Спів романсів з текстом і супроводом.

Читання з аркуша: дуети, тріо, квартети – з музичної літератури.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

При оцінюванні відповіді студента необхідно враховувати:

- 1) повноту відповіді (володіння навичками у різних формах роботи);
- 2) швидкість слухової реакції, чистоту інтонування, відчуття строю, ансамблю, творчу ініціативу.

Високий рівень.

12 балів ставиться, якщо студент бездоганно виконав письмову роботу (диктанти), абсолютно чисто відтворив усі інтонаційні вправи, відмінно просольфеджував усі приклади, зазначені у екзаменаційному білеті, безпомилково прочитав з аркуша пропоновані фрагменти творів, проявив ініціативу при виконанні творчих завдань, зробив гра-

мотно слуховий аналіз невеликого музичного твору або його частини, художньо виконав солоспів з власним супроводом, при виконанні поліфонічного твору виявив добре відчуття строю і ансамблю.

11 балів. Критерії оцінювання в основному відповідають 12 балам, але у відповіді студента спостерігались незначні неточності у деяких формах роботи, що суттєво не вплинуло на виявлення високого рівня знань.

Достатній рівень.

10 балів. Критерії оцінювання в основному відповідають 11 балам, однак у відповіді студента спостерігались деякі похибки у певних формах роботи.

9 балів ставиться, якщо студент добре виконав письмову роботу, допустивши 1–2 незначні помилки, інтонаційно чисто відтворив усі вправи, прочитав приклади з аркуша з незначними похибками, зробив грамотно слуховий аналіз, добре виконав солоспів із супроводом, а також ансамблевий поліфонічний твір.

8 балів. Критерії оцінювання в основному відповідають 9 балам. Студент показав добрі знання з усіх форм роботи, але швидкість реакції при визначенні на слух дещо уповільнена.

7 балів ставиться, якщо студент допустив 2–3 помилки в диктантах, у слуховому аналізі, при відтворенні вправ мали місце інтонаційні та метроритмічні помилки, недостатньо якісно виконав солоспів.

Середній рівень.

6 балів ставиться, якщо є 3–4 помилки у диктантах та в інтонаційних вправах, недостатньо якісно відтворено приклади при читанні з аркуша, навички слухового аналізу – посередні.

5 балів ставиться, якщо студент допустив значні помилки в диктантах, в інтонаційних вправах, у читанні з аркуша, показав слабкі навички у визначенні на слух, неякісно відтворив солоспів.

4 бали ставиться, якщо один з диктантів не написано, допущено багато помилок при виконанні інтонаційних вправ та сольфеджуванні, навички слухового аналізу слабкі.

Початковий рівень.

3 бали ставиться, якщо написані тільки окремі фрагменти диктантів, не відтворено більшість інтонаційних вправ та вправ з сольфеджування, у слуховому аналізі визначено тільки окремі акорди.

2 бали ставиться, якщо студент повністю не написав диктант, виявив слабкі навички ладового відчуття, слухового аналізу та відчуття метроритму.

1 бал ставиться, якщо студент знає навчальний матеріал на рівні елементарного впізнання, але не спромігся відтворити жодну форму роботи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Антків М., Антків Ю. Хорове сольфеджіо. – Львів, 1997.
2. Блинський Е., Олендарьов В. Музичний диктант. – К., 1976 (прикладі-фрагменти з муз. літ. одно-, дво-, триголосні).
3. Євак С. Хорові розспівки. – К., 1978 (оригінальні приклади, тричотириголосні).
4. Калашиник П., Булгаков Л. Музичні диктанти. Мелодії для гармонізацій. – К., 1982 (оригінальні приклади, три-, дво-, одноголосні).
5. Колесса М. Хорові твори. Музична Україна, 1991.
6. Милка Є., Шевченко К. Гармонічне сольфеджіо. – К., 1978 (прикладі оригінальні, дво-, три- і чотириголосні).
7. Павлюченко С. Етюди для співу (посібник сольфеджіо). – К.: Музична Україна, 1974.
8. Писаревский О. Музичний диктант. – К., 1959 (прикладі-фрагменти з муз. літ.; одно-, дво- і багатоголосні).
9. Серебряний М. Сольфеджіо на ритмоінтонаційній основі сучасної естрадної музики. Ч. I. – К.: Музична Україна, 1987.
10. Серебряний М. Сольфеджіо на ритмоінтонаційній основі сучасної естрадної музики. Ч. II. – К., 1991.
11. Стецик К. Обробки українських народних пісень. – К.: Музична Україна, 1982.
12. Флис В., Якубяк Я. Сольфеджіо для VII класу ДМШ. – К.: Музична Україна, 1982.
13. Хацеватська С. С. Читання партитур. – Київ: ДМЦНЗ КіМУ, 2003.
14. Агаджанов А. Двуголосные диктанты. – М., 1962.
15. Агаджанов А. Четырехголосные диктанты. – М., 1961 (примеры-фрагменты из муз. лит.).
16. Агаджанов А. Курс сольфеджіо. Вып. 1, 2. – М., 1973, 1974.
17. Агаджанов А., Блюм Д. Сольфеджіо в ключах “До”. – М., 1969.

18. Агаджанов А., Блюм Д. Сольфеджіо: примеры из полифонической литературы. – М., 1972.
19. Алексеев Б., Блюм Д. Систематический курс музыкального диктанта. – М., 1978.
20. Алексеев Б. Гармоническое сольфеджіо. – М., 1975 (оригинальные примеры четырехголосных диктантов).
21. Алексеев Б. Гармоническое сольфеджіо. – М., 1966.
22. Алексеев Б. Этюды по сольфеджіо. – М., 1990.
23. Артамонова Е. Сольфеджіо. – М., 1988.
24. Васильева К., Гиндина М., Фрейндлинг Г. Двухголосное сольфеджіо. – Л., 1982.
25. Виноградов Т. Гармония и сольфеджіо. – К.: Музична Україна, 2003.
26. Драгомиров П. Учебник по сольфеджіо. – М., 1965.
27. Качалина Н. Сольфеджіо. Вып. 1–3. – М., 1981–1983.
28. Кириллова Г., Попов В. Сольфеджіо. Ч. 1. – М., 1986.
29. Ладухин Н. Одноголосное сольфеджіо. – М., 1983.
30. Ладухин Н. Двухголосное сольфеджіо в ключах “До”. – М., 1966.
31. Ладухин Н. 1000 примеров музыкального диктанта. – М., 1981.
32. Леонова Е. Полифоническое сольфеджіо. – Л., 1990.
33. Лицвенко И. Курс многоголосного сольфеджіо. Вып. 1 – М., 1971.
34. Лопатина И. Сборник диктантов. – М., 1985.
35. Лопатина И. Гармонические диктанты. – М., 1987.
36. Методическое пособие по музыкальному диктанту. – М., 1969.
37. Мюллер Т. Двух и трехголосные диктанты. – М., 1978.
38. Мюллер Т. Трехголосные диктанты. – М., 1963 (примеры-фрагменты из муз. лит.).
39. Мюллер Т. Трехголосные диктанты. – М., 1967 (примеры оригинальные).
40. Островский А. Учебник сольфеджіо для музыкальных училищ. – Л., 1978.
41. Островский А., Соловьев С., Шокин В. Сольфеджіо. Вып. 2. – М., 1977.
42. Резник М. Музыкальные диктанты. – М., 1971 (примеры оригинальные, одно-, двух- и трехголосные).
43. Рубец А. Одноголосное сольфеджіо. – М., 1966.
44. Рукавишников В., Слетов В., Хворостенко В. Сольфеджіо. Двухголосие. – М., 1953; Трехголосие. – М., 1962.
45. Русяева И. Одноголосные примеры для чтения с листа на уроках сольфеджіо. – М., 1980.

46. *Соколов В.* Многоголосное сольфеджио. – М., 1962.
47. *Соколов В.* Примеры из полифонической литературы. – М., 1962.
48. *Способин И.* Сольфеджио. Ч. 1: двухголосие; ч. 2: трехголосие. – М., 1982.
49. *Столова Е.* Музыкальный диктант. – К., 1978 (примеры-фрагменты из муз. лит., двух-, трех- и четырехголосные).
50. *Фрейндлинг Г.* Двухголосные диктант. – Л., 1975.
51. *Фридкин Г.* Музыкальные диктанты. – М., 1981 (примеры-фрагменты из муз. лит. и примеры из сб. Н. Ладухина, одно-, двух- и трехголосные).

РЕКОМЕНДОВАНА МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Аерова Ф.* Практичні поради з методики викладання сольфеджіо. – К: Музична Україна, 1974.
2. *Якуб'як Я.* Деякі вправи з сольфеджіо. – К.: Музична Україна, 1972.
3. *Биркенгоф А.* Интонируемые упражнения на занятиях сольфеджио. – М., 1979.
4. *Давыдова Е.* Методика преподавания музыкального диктанта. – М., 1962.
5. *Дмитриевская К.* О преподавании четырехголосного гармонического сольфеджио. – М. – Л., 1964.
6. *Коленцева Н., Чиж Г., Мурзина Е.* Сольфеджио. – К.: Музична Україна, 1988.
7. *Незванов Б.* Интонирование на уроках сольфеджио. – Л., 1985.
8. *Островский А.* Методика теории музыки и сольфеджио. – А., 1970.
9. *Серединская В.* Развитие внутреннего слуха в классах сольфеджио. – М., 1961.
10. *Струве Г.* Хоровое сольфеджио. – М., 1979.
11. *Творческие упражнения на уроках сольфеджио. Методические рекомендации / Сост. Грабовский В., Ластовецкий Н.* – К.: РМК Минкультуры УССР, 1986.
12. *Теоретические дисциплины в музыкальном училище.* – М., 1977.
13. *Уткин Б.* Воспитание профессионального слуха музыканта в училище. – М., 1985.
14. *Элементы музыкального воспитания по системе К. Орфа / Под ред. Л. Баренбойма.* – М., 1978.